

Analiza poročanja slovenskih podjetij o skrbnem pregledu na področju človekovih pravic in okolja

Analiza letnih poročil podpisnikov Zaveze k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju, pripravljena na podlagi nacionalnega akcijskega načrta za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu

Analiza poročanja slovenskih podjetij o skrbnem pregledu na področju človekovih pravic in okolja

Analiza letnih poročil podpisnikov Zaveze k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju, pripravljena na podlagi nacionalnega akcijskega načrta za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu

Avtorici: Živa Lopatič, Elena Lunder

PRAVIČNA
TRGOVINA SLOVENIJA
Ni smo s potrošniki!

Publikacija je nastala v okviru projekta, ki ga sofinancirata FoE Europe in Wellspring Philanthropic Fund ter the Oak Foundation.

Za vsebino te publikacije so izključno odgovorni avtorji in partnerji projekta ter ne odraža nujno stališč (so)financerjev

Ljubljana, november 2025

Vsebina

1.	Uvod	/4
2.	Nacionalni akcijski načrt za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu	/6
3.	Analiza poročanja o človekovih pravicah v slovenskih podjetjih	/8
3.1.	Metodologija	/8
3.2.	Ugotovitve iz pregleda letnih poročil	/9
3.2.1.	Dvojna pomembnost in skrbni pregled glede trajnostnosti	/9
3.2.2.	Proces skrbnega pregleda za identifikacijo negativnih vplivov	/10
3.2.3.	Sprecifčne človekove pravice in prednostne naloge NAN	/11
3.2.4.	Naslavljanje podnebnih sprememb	/13
3.2.5.	Pritožbeni mehanizem	/15
4.	Ključne ugotovitve	/17
5.	Ocena napredka	/19
6.	Zaključek in priporočila	/21
	Priloga I: Podpisniki zaveze k spoštovanju človekovih pravic po letu podpisa	/23
	Priloga II: Vprašalnik za ocenjevanje letnih poročil	/24

1. Uvod

Postopek skrbnega pregleda spoštovanja človekovih pravic je razvil John Ruggie, posebni odposlanec Organizacije združenih narodov, in je del Smernic Združenih narodov za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (angl. *United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights* – UNGP).¹ Smernice so bile enoglasno sprejete v Svetu OZN za človekove pravice. S tem je bilo na mednarodni ravni uradno priznано, da so podjetja odgovorna za spoštovanje človekovih pravic. Razvoj smernic UNGP je bil nujen zaradi vse očitnejše potrebe po zaščiti človekovih pravic v mednarodnih vrednostnih verigah podjetij.²

Celovita raziskava, ki je bila podlaga za smernice UNGP, je potrdila, da so države v številnih primerih odvisne od izvoza določene surovine ali proizvoda, zaradi česar jih nekatera podjetja ali interesne skupine nagovarjajo k ohranjanju nizke ravni varstva človekovih pravic in okolja. Na ta način ustvarijo ugodno okolje za poceni proizvodnjo,³ pogosto pod ceno stroškov izdelave.⁴ Nadalje raziskave kažejo, da v nekaterih primerih velika podjetja z istim namenom pritiskajo neposredno na države, ki so finančno šibkejše kot nekatere multinacionalke.⁵

Ravnanje podjetij je vse bolj v ospredju, tako na agendi Evropske unije (v nadaljevanju EU) kot tudi v zahtevah civilne družbe. Izpostavljanje kršitev človekovih pravic in uničevanja okolja, za katere so odgovorna nekatera podjetja, je pomembno tudi v Sloveniji.⁶ Kot del svojih dolžnosti je v zadnjih desetih letih večina evropskih držav vzpostavila Nacionalne akcijske načrte za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu.⁷

Na podlagi slovenskega Nacionalnega akcijskega načrta (v nadaljevanju NAN) so imela od leta 2019 tudi slovenska podjetja priložnost podpisati prostovoljno Zavezo k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju (v nadaljevanju zaveza),⁸ ki vključuje tudi zavezo glede poročanja o izvajanju skrbnega pregleda v svoji vrednostni verigi na področju človekovih pravic in okolja.

Poročilo *Analiza poročanja slovenskih podjetij o skrbnem pregledu na področju človekovih pravic in okolja* je četrto tovrstno poročilo. V prvem (februar 2023), drugem (november 2023) in tretjem poročilu (december 2024) smo analizirali

1 <https://www.ungpreporting.org>

2 Ruggie, J. (2013). *Just Business: Multinational Corporations and Human Rights*. New York: W. W. Norton & Company.

3 https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

4 https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@travail/documents/publication/wcms_556336.pdf

5 Ruggie, J. (2013). *Just Business: Multinational Corporations and Human Rights*: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4424946/mod_resource/content/1/Ruggie%20-%20Just%20Business.pdf

6 <https://www.gov.si teme/clovekove-pravice-v-gospodarstvu>

7 Slovenski NAN: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Business/NationalPlans/Slovenia_Slovenian.pdf.

8 Predloga Zaveze k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju je objavljena na spletni strani Ministrstva za zunanje zadeve: <https://www.gov.si teme/clovekove-pravice-v-gospodarstvu>.

poročanje slovenskih podjetij, ki so podpisala Zavezo, za poročevalska leta 2021,⁹ 2022¹⁰ in 2023.¹¹ V tokratnem poročilu smo pod drobnogled vzeli revidirana letna poročila za leto 2024.

Namen analize je oceniti učinkovitost prostovoljne zaveze podjetij k izvajanju skrbnega pregleda za prepoznavanje in odpravljanje kršitev človekovih pravic in varovanje okolja. To preverjamo z analizo poročanja podjetij o skrbnem pregledu svojih vplivov na človekove pravice in okolje. Na podlagi poročil preverjamo, v kolikšni meri so posamezna podjetja prilagodila svoje poslovanje glede na podpisano prostovoljno zavezo. Poleg analize izpostavljamo nekaj primerov dobre prakse iz posamičnih delov poročil.

Pri prvih analizah smo poročanje podjetij primerjali z zahtevami, ki izhajajo iz smernic UNGP in OECD ter drugih prostovoljnih okvirov. Letos pa so z Direktivo EU glede poročanja podjetij o trajnostnosti (CSRD)¹² nekatera podjetja prvič obvezana k poročanju po Evropskih standardih poročanja o trajnostnosti (ESRS), ki nadgrajujejo prejšnjo Direktivo glede nefinančnega poročanja (NFRD). Cilj direktive CSRD je zagotoviti kakovostno in zanesljivo nefinančno poročanje o okoljskih, socialnih in upravljavskih dejavnikih (ESG). Podjetja morajo narediti oceno bistvenih vplivov, priložnosti in tveganj ter prikazati dvojno pomembnost – finančno pomembnost ter pomembnost vpliva na človekove pravice, okolje in podnebne spremembe. Za to je nujna vzpostavitev postopka skrbnega pregleda, pri čemer se direktiva CSRD in standardi ESRS opirajo na načela UNGP ter smernice OECD za večnacionalna podjetja. Poročila, ki so pri pripravi letnih poročil že upoštevala standarde ESRS, so bila že letos pregledana tudi s strani zunanjih revizorjev.

17

PODJETIJ

BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Plinovodi, d.o.o., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Vzajemna, d.v.z., Zavarovalnica Triglav, d.d., SID Banka, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Komunala Slovenj Gradec, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.

43.886

ZAPOSLENIH

21

DRŽAV

(podružnice in proizvodne lokacije)

Slovenija, Hrvaška, Nemčija, Poljska, Ruska federacija, Kitajska, Črna gora, Srbija, Bosna in Hercegovina, S. Makedonija, Italija, Ukrajina, Albanija, Turčija, Grčija, Bolgarija, Avstrija, Gruzija, Češka, Romunija, Kosovo

Slika 1: Podjetja, vključena v analizo (podatki za leto 2024)

9 <https://focus.si/wp-content/uploads/2023/03/Analiza-NAN-SI-final.pdf>

10 https://focus.si/wp-content/uploads/2024/01/2023-analiza-porocanja-podjetij_clovekove-pravice-pop.pdf

11 <https://focus.si/wp-content/uploads/2025/02/Analiza-NAN-24-3.pdf>

12 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022L2464>

2. Nacionalni akcijski načrt za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu

Kot del izvajanja mednarodnih smernic UNGP je Slovenija leta 2018 sprejela Nacionalni akcijski načrt za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (NAN). Načrt temelji na zavedanju, da imajo podjetja – poleg gospodarskih ciljev – tudi družbeno odgovornost za spoštovanje človekovih pravic v vseh fazah svojega delovanja, tako znotraj organizacije kot v širši dobavni verigi. Zaveza poudarja pomen preprečevanja, prepoznavanja in odpravljanja morebitnih negativnih vplivov poslovanja na posameznike, skupnosti in okolje.

S podpisom oziroma sprejemom zaveze so se podjetja zavezala, da bodo:

1. vključila spoštovanje človekovih pravic v del politike podjetja,
2. imenovala skrbnika_co za človekove pravice,
3. izvajala skrbni pregled za identifikacijo ključnih dejavnikov tveganja za kršitve človekovih pravic,
4. o tem poročala v letnem ali trajnostnem poročilu,
5. vzpostavila pritožbeni mehanizem ter komunicirala in ozaveščala deležnike,
6. spoštovala človekove pravice v vrednostni verigi,
7. sodelovala za večje spoštovanje človekovih pravic.

Skrbni pregled človekovih pravic in okolja (angl. *human rights and environmental due diligence – HREDD*) je postopek, s katerim podjetja opredelijo, preprečijo in ublažijo dejanske in morebitne negativne vplive na okolje in ljudi, povezane z njihovim poslovanjem, ter pojasnijo način, na katerega obravnavajo te vplive. Ti vplivi vključujejo negativne vplive, ki so povezani z lastnimi dejavnostmi podjetja ter z višjim in nižjim delom njegove vrednostne verige, tudi prek njegovih proizvodov ali storitev ter poslovnih odnosov. Skrbni pregled je stalna praksa, ki se prilagaja na – oziroma lahko sproži – spremembe v strategiji, poslovnem modelu, dejavnostih, poslovnih odnosih, poslovanju, kupovanju in prodaji podjetja.

Podjetja so se zavezala, da bodo delovala skladno z mednarodnimi standardi, kot so smernice OECD za večnacionalna podjetja, smernice ZN o poslovanju in človekovih pravicah ter načela trajnostnega razvoja Agende 2030.

Do konca junija 2025 je omenjeno zavezo podpisalo 32 podjetij, pri čemer je v letu 2024 eno od teh podjetij prenehalo obstajati (Triglav, zdravstvena zavarovalnica, d.d.). S podpisom zaveze so se podjetja zavezala, da bodo v treh letih razvila mehanizme za izvajanje skrbnega pregleda o spoštovanju človekovih pravic v svojih vrednostnih verigah in o tem poročala. Do konca leta 2024 je skladno s to zavezo dolžno o skrbnem pregledu poročati 17 podjetij. Ta podjetja so predmet analize, ki sledi v nadaljevanju.

Prostovoljna zaveza ne vsebuje nobenega javno dostopnega mehanizma, s katerim bi bilo mogoče preverjati skladnost poročanja podjetij z zavezami, ki so jih podpisala.

Čeprav so v analizo vključena samo podjetja, ki so podpisala zavezo, je šest v poročilu sploh ne omeni. Nekatera izmed tistih, ki jo omenijo, pa jo samo opišejo, o njej pa ne poročajo (npr. Energija plus, d.o.o.).

3. Analiza poročanja o človekovih pravicah v slovenskih podjetjih

3.1. Metodologija

Metodologijo ocenjevanja oz. pregleda letnih poročil v zvezi s poročanjem o spoštovanju človekovih pravic v gospodarstvu smo zastavili v letu 2022, ob izvedbi prve tovrstne analize.¹³ Izhaja predvsem iz smernic za izvajanje skrbnega pregleda človekovih pravic v gospodarstvu, priloge NAN, pa tudi smernic za družbeno odgovornost podjetij ISO 26000 ter standardov GRI (angl. *Global Reporting Initiative*) za trajnostno poročanje. V letu 2023 smo metodologijo dopolnili s splošnimi zahtevami in vsebinami direktive CSRD oz. iz nje izhajajočih standardov poročanja ESRS, leta 2025 pa smo jo ponovno posodobili in jo še bolj uskladili z zahtevami.¹⁴

Ker ocenjujemo poročanje podjetij, ki so podpisala prostovoljno zavezo v okviru NAN, smo obdržali splošna vprašanja, povezana z izvajanjem NAN, ob tem pa smo metodologijo približali standardu ESRS, s poudarkom na poročanju o dvojni pomembnosti, skrbnem pregledu glede trajnostnosti, vključevanju deležnikov ter poročanju o naslavljanju podnebnih sprememb.

Čeprav poročanja o teh vsebinah ne moremo neposredno povezovati z dejanskim stanjem in aktivnostmi podjetja, lahko na podlagi predstavljene vsebine v letnih poročilih sklepamo o tem, kakšno pozornost namenjajo podjetja tem vsebinam v praksi.

Z našo analizo preverjamo, ali so v poročilih podjetij prisotni določeni ključni podatki, ne pa tudi kakovosti ali resničnosti teh podatkov.

Metodologija tokratne analize se ni bistveno spreminjala prvih treh let, zato je mogoča primerjava z analizo poročil za zadnja tri leta. Vsebine, ki smo jih ocenjevali, smo letos razdelili na **4 glavne sklope**:

1. splošna vprašanja o poročanju glede trajnostnosti in človekovih pravic;
2. opis skrbnega pregleda in vrednostna veriga;
3. poročanje o specifičnih človekovih pravicah s poudarkom na prednostnih nalogah NAN;
4. poročanje o podnebnih spremembah.

¹³ <https://focus.si/wp-content/uploads/2023/03/Analiza-NAN-SI-final.pdf>

¹⁴ https://focus.si/wp-content/uploads/2024/01/2023-analiza-porocanja-podjetij_clovekove-pravice-pop.pdf

3.2. Ugotovitve iz pregleda letnih poročil

3.2.1. Dvojna pomembnost in skrbni pregled glede trajnostnosti

Po standardih ESRS podjetje o trajnostnih zadevah poroča na podlagi načela dvojne pomembnosti: finančne pomembnosti za podjetje ter pomembnosti vpliva, ki ga lahko ima podjetje na človekove pravice, okolje in podnebne spremembe. Podjetja morajo opraviti oceno pomembnosti, da lahko opredelijo vplive, tveganja in priložnosti, ki so relevantni za njihovo poročanje.

Že pred standardi ESRS so nekatera podjetja na podlagi standardov GRI v poročilih navajala tako finančne informacije kot tudi informacije o svojih vplivih navzven, kar je ključni del skrbnega pregleda glede trajnostnosti. Temu načinu poročanja sledimo že od prve analize naprej, zato lahko ocenimo napredek po nastopu obveznega poročanja po standardih ESRS. Kakovost informacij v zvezi z dvojno presojo pomembnosti se je v primerjavi s prejšnjimi leti, pred obveznim poročanjem po standardih ESRS, bistveno izboljšala. V prejšnjih letih so podjetja poročala predvsem o prepoznanih vplivih na samo podjetje. Za leto 2024 pa polovica podjetij opisuje svoj postopek dvojne pomembnosti na podlagi ocene resnosti in pomembnosti vpliva ali tveganja. Polovica podjetij poroča, da je v oceno dvojne pomembnosti vključilo celotno vrednostno verigo.

Podjetja, ki so opisala proces ocenjevanja dvojne pomembnosti (2.1.)¹⁵

8

Krka, d.d., Luka Koper, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., Energija plus, d.o.o.

Podjetja, ki so uporabila merila za resnost in verjetnost pri oceni dvojne pomembnosti (2.2.)

8

Luka Koper, d.d. Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.d., Energija plus, d.o.o.

Podjetja, ki so navedla, da v oceno dvojne pomembnosti vključujejo celotno vrednostno verigo (2.3.)

9

Krka, d.d., Lek, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.d., Energija plus, d.o.o.

Podjetja, ki jasno povezujejo dvojno pomembnost s procesom skrbnega pregleda (2.4.)

7

Luka Koper, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN Energija, d.d., Energija plus, d.o.o.

3.2.2. Proces skrbnega pregleda za identifikacijo negativnih vplivov

Skrbni pregled človekovih pravic in okolja (HREDD) pomeni, da podjetja sistematično prepoznajo, preprečujejo, zmanjšujejo in spremljajo morebitne negativne vplive svojih dejavnosti na ljudi, skupnosti in okolje. Gre za proces, ki vključuje oceno tveganj, uveljavitev ukrepov za njihovo obvladovanje ter poročanje o napredku. V okviru direktive CSRD in obveznih standardov ESRS je HREDD neposredno povezan z oceno dvojne pomembnosti. Brez vzpostavljenega postopka skrbnega pregleda podjetje ne more celovito identificirati bistvenih vplivov, priložnosti in tveganj. Tako HREDD predstavlja temeljno orodje, ki podjetjem omogoča, da izpolnijo zahteve dvojne pomembnosti ter zagotovijo verodostojno, odgovorno in primerljivo trajnostno poročanje.

Število podjetij, ki navajajo izvajanje skrbnega pregleda in njegovo povezovanje s presojo dvojne pomembnosti, se je od lanskega leta podvojilo. Čeprav to še ne zagotavlja višje kakovosti informacij, kaže, da zakonodaja spodbuja dejanske izboljšave v praksi s prostovoljnimi zavezami.

Podjetja, ki poročajo, da so izvedla proces skrbnega pregleda glede trajnosti (3.1.)

7

Luka Koper, d.d., Pošta Slovenije, d.d., Slovenske železnice, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN Energija, d.d., Energija plus, d.o.o.

Podjetja, ki omenjajo sodelovanje z deležniki in/ali vključujejo nekaj (nejasnih) informacij o sodelovanju z njimi (3.3.)

5

Lek, d.d., Plinovodi, d.d., SID banka, d.d., Komunala Slovenj Gradec, d.o.o., Kontrola zračnega pregleda, d.o.o.

Podjetja, ki so opisala ključne deležnike in način sodelovanja z njimi (3.4.)

5

Krka, d.d., Luka Koper, d.d., Slovenski državni holding, d.d., GEN Energija, d.d., Energija plus, d.o.o.

Primer dobre prakse

Luka Koper na podlagi standardov ESRS poroča o ključnih korakih skrbnega pregleda:

- / vključitev skrbnega pregleda v upravljanje, strategijo in poslovni model:
 - opredelitev politik, ki vključujejo določila glede trajnostnega razvoja, skrbnega pregleda in spoštovanja človekovih pravic, organov, ki jih potrjujejo, in njihove dostopnosti,
 - zaščita prijaviteljev neetičnega ali nezakonitega ravnanja,
 - vključitev meril za okoljsko, družbeno in upravljavsko odgovornost v nagrajevanje uprave in drugih vodilnih delavcev,
 - razkritje pomembnih vplivov, tveganj in priložnosti kot del skrbnega pregleda,
 - seznanitev s politikami na področju trajnostnih tem;
- / sodelovanje s prizadetimi skupnostmi:
 - način vključevanja deležnikov pri oceni dejanskih in potencialnih vplivov na področju spoštovanja človekovih pravic,
 - vključevanje preko pritožbenih mehanizmov;
- / opredelitev ter ocenjevanje negativnih vplivov na ljudi in okolje;
- / ukrepanje za obravnavanje negativnih vplivov na ljudi in okolje.

Hkrati analiza ponovno kaže, da le malo podjetij poroča o vključevanju relevantnih deležnikov v proces skrbnega pregleda. To je problematično, saj je vključevanje deležnikov eden ključnih elementov skrbnega pregleda in nujno orodje za to, da podjetja pravilno ocenijo, kateri vplivi in tveganja so dejansko najpomembnejši za deležnike. Poleg tega je analiza pokazala, da tudi pri podjetjih, ki poročajo o vključevanju deležnikov, ti večinoma vključujejo le nekatere skupine deležnikov, predvsem lastne zaposlene.

3.2.3. Specifične človekove pravice in prednostne naloge NAN

Slovenija je v svojem Nacionalnem akcijskem načrtu za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu navedla štiri prioriteta področja:

1. preprečevanje diskriminacije in neenakosti ter promocija enakih možnosti;
2. promocija in varstvo temeljnih delavskih pravic,¹⁶ tudi v transnacionalnih podjetjih oziroma v celotni proizvodni verigi;
3. preprečevanje trgovine z ljudmi in boj proti njej ter
4. varstvo okolja, ohranjanje narave in trajnostni razvoj.

Analiza poročil podjetij je pokazala, da podjetja ne vključujejo vseh prioritetenih področij NAN in prostovoljne zaveze. Skrb vzbuja predvsem to, da le štiri podjetja omenjajo preprečevanje trgovine z ljudmi. Kljub temu je opazen napredek v primerjavi s prejšnjim letom, ko o tej temi ni poročalo nobeno podjetje.

Preprečevanje diskriminacije in neenakosti

14

Krka, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Plinovodi, d.o.o., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Komunala Slovenj Gradec, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.

Promocija in varstvo temeljnih delavskih pravic, tudi v transnacionalnih podjetjih oziroma v celotni proizvodni verigi

13

BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Vzajemna, d.v.z., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.

Preprečevanje trgovine z ljudmi in boj proti njej

4

Krka, d.d., Luka Koper, d.d., Slovenske železnice, d.d., Telekom Slovenije, d.d.

Varstvo okolja, ohranjanje narave in trajnostni razvoj

16

BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Plinovodi, d.o.o., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Vzajemna, d.v.z., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Komunala Slovenj Gradec, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.

¹⁶

Izraz »temeljne delavske pravice« se navezuje na Deklaracijo MOD o temeljnih načelih in pravicah pri delu. V skladu z deklaracijo so temeljne delavske pravice štiri: 1) svoboda združevanja in učinkovito priznavanje pravice do kolektivnih pogajanj; 2) odprava vseh oblik prisilnega ali obveznega dela; 3) dejanska odprava dela otrok; 4) odprava diskriminacije pri zaposlovanju in poklicnem delu.

Primer dobre prakse

Krka, d.d. poroča: »Z navedenimi politikami v zvezi z lastno delovno silo obravnavamo tudi trgovino z ljudmi, prisilno delo in delo otrok. Posebej je to opredeljeno v Politiki o človekovih pravicah v skupini Krka, kjer navajamo, da so v skladu s konvencijama MOD št. 29 o prisilnem ali obveznem delu in št. 105 o odpravi prisilnega dela pri našem poslovanju in v okviru naše celotne vrednostne verige prepovedani prisilno, suženjsko ali obvezno delo in trgovina z ljudmi. Delo otrok je prepovedano, mlade pa pri delu posebej varujemo. V skladu s konvencijama MOD št. 138 o minimalni starosti in št. 182 o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo je zaposlovanje otrok povsod v naši skupini in v naši vrednostni verigi prepovedano.«

Analiza poročanja podjetij o specifičnih človekovih pravicah kaže, da se je tudi poročanje o drugih človekovih pravicah v primerjavi s preteklimi leti bistveno izboljšalo. Medtem ko je v poročilih za leto 2023 o pravici do socialne varnosti poročalo le eno podjetje, jih je v poročilih za leto 2024 o tem poročalo šest.

Človekova pravica	Podjetja, ki jo omenjajo v svojem poročilu
Pravica do varnosti pri delu	16 (BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Plinovodi, d.o.o., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Vzajemna, d.v.z., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Komunala Slovenj Gradec, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.)
Pravica do odklopa, počitka in prostega časa	11 (BTC, d.d., Krka, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Vzajemna, d.v.z., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.)
Pravica do izobraževanja	14 (BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Plinovodi, d.o.o., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Vzajemna, d.v.z., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Komunala Slovenj Gradec, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Energija plus, d.o.o.)
Pravica do varovanja zasebnih podatkov	14 (BTC, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Plinovodi, d.o.o., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Komunala Slovenj Gradec, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.)
Pravica do dela	6 (Krka, d.d., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.d., Kontrola zračnega prometa, d.o.o.)
Pravica do pravičnega plačila	8 (Krka, d.d., Luka Koper, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o.)
Pravica do svobode združevanja in sindikalnega delovanja	10 (BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Energija plus, d.o.o.)
Pravica do zdravja	13 (BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Vzajemna, d.v.z., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Komunala Slovenj Gradec, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.)
Pravica do udeležbe v kulturnem življenju in znanosti	2 (Krka, d.d., Loterija Slovenije, d.d.)
Pravica do socialne varnosti	6 (Krka, d.d., Plinovodi, d.o.o., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Telekom Slovenije, d.d.)
Pravica do svobode izražanja	1 (Luka Koper, d.d.)
Pravica delavcev do obveščenosti, posvetovanja in udeležbe	1 (Luka Koper, d.d.)

Primer dobre prakse

Zavarovalnica Triglav, d.d. ima pravilnike, ki naslavlajo konkretne človekove pravice:

- / Kodeks Skupine Triglav, ki izrecno prepoveduje kakršnokoli diskriminacijo na osnovi rase in etničnega porekla, barve kože, spola, spolne usmerjenosti, spolne identitete, invalidnosti, starosti, religije, političnega prepričanja, nacionalnega ali socialnega porekla;
- / Pravilnik o varovanju dostojanstva delavcev pri delu, ki podrobneje ureja način prepoznavanja, preprečevanja in odpravljanja posledic diskriminacije, nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu;
- / Pravilnik o obravnavi notranjih prevar in kršitev Kodeksa Skupine Triglav ter v Zavarovalnici Triglav tudi Politika raznolikosti.

3.2.4. Naslavljanje podnebnih sprememb

Eno od prednostnih področij NAN je tudi varstvo okolja, ohranjanje narave in trajnostni razvoj. Četudi prostovoljna zaveza, ki so jo podpisala podjetja, ne omenja poročanja o vplivih na podnebne spremembe, je slednje v zadnjih letih postalo splošno sprejeti del skrbnega pregleda v podjetjih glede trajnostnosti, kot je razjasnila tudi pristojna delovna skupina OZN.¹⁷ Poleg tega je poročanje o podnebnih spremembah in načrtih podjetij za podnebni prehod ena od vsebin standardov ESRS, ki jo podjetja lahko prepoznajo kot pomembno ter o njej poročajo.

Standardi ESRS vsebujejo standardiziran sklop zahtev za poročanje podjetij o naslavljanju podnebnih sprememb, vključno s svojim prehodnem načrtu za blažitev podnebnih sprememb. Cilj je zagotovitev jasnega poročanja o skladnosti njihove strategije in poslovnega modela s prehodom na trajnostno gospodarstvo v skladu s ciljem Pariškega sporazuma o omejitvi globalnega segrevanja na 1,5 °C ter zavezo EU glede podnebne nevtralnosti do leta 2050.

Analiza se je omejila na vprašanja, kako podjetja poročajo o zavezi za ogljično nevtralnost in ali so zaveze podprte z načrti za prehod v ogljično nevtralnost. Poleg tega analiza kaže, koliko podjetij poroča o svojih emisijah v obsegih 1, 2 in 3.¹⁸

Predhodne analize poročil niso beležile števila podjetij, ki poročajo o prehodnih načrtih za blažitev podnebnih sprememb, zato neposredna primerjava s preteklim poročanjem podjetij ni mogoča. Kljub temu pa ugotavljamo, da se je na splošno poročanje podjetij na področju ocenjevanja in naslavljanja vplivov na podnebne spremembe izboljšalo, saj je v preteklih letih manj podjetij strukturirano poročalo o teh tematikah.

¹⁷ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/business/workinggroupbusiness/Information-Note-Climate-Change-and-UNGPs.pdf>

¹⁸ Emisije obsega 1 so »neposredne emisije« iz virov, ki so v lasti ali pod nadzorom podjetja. Emisije obsega 2 so emisije, ki se sprostijo v ozračje zaradi uporabe kupljene energije ali drugih izdelkov. Te emisije se imenujejo »posredne emisije«, ker dejanske emisije nastanejo v drugem objektu, na primer v elektrarni. Emisije obsega 3 vključujejo vse druge posredne emisije, ki nastanejo v vrednostni verigi, kot so prevoz in uporaba prodanih izdelkov ter prevoz in odlaganje odpadkov.

Podjetja, ki poročajo o tem, da imajo prehodni načrt za blažitev podnebnih sprememb

9

Krka, d.d., Luka Koper, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Energija plus, d.o.o. (v okviru skupine HSE)

Primer Pošte Slovenije

»Skupina Pošta Slovenije trenutno še nima sprejetega celovitega načrta za prehod za blažitev podnebnih sprememb, ki bi v celoti zagotavljal usklajenost strategije in poslovnega modela z omejevanjem globalnega segrevanja na 1,5 °C v skladu s Pariškim sporazumom. Kljub temu je Pošta Slovenije že pripravila posamezne dele načrta ter z izvedenimi ukrepi v letu 2024 naredila prve korake k brezogljičnemu poslovanju do leta 2050. Načrt bo razkrit v letu 2025.«

Poročanje o vseh obsegih emisij je postalo skoraj običajna praksa, čeprav kar štiri podjetja o svojih emisijah sploh ne poročajo. Vedno več podjetij pa v svoja poročila poleg obsegov 1 in 2 vključuje tudi obseg 3 – v primerjavi s poročili za leto 2023, ko so o obsegu 3 poročala le štiri podjetja, jih letos o tem poroča enajst.

Podjetja, ki poročajo o obsegu 1

13

BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Plinovodi, d.o.o., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.

Podjetja, ki poročajo o obsegu 2

13

BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Plinovodi, d.o.o., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., GEN energija, d.o.o., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.

Podjetja, ki poročajo o obsegu 3

11

BTC, d.d., Krka, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.o.o., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., Energija plus, d.o.o., Loterija Slovenije, d.d.

Podjetja, ki ne poročajo o svojem vplivu

4

Vzajemna, d.v.z., SID banka, d.d., Komunala Slovenj Gradec, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o.

Poleg tega smo analizirali, koliko podjetij omenja zavezo za ogljično nevtralnost. Nismo pa preverjali ali tudi poročajo o izvajanju konkretnih aktivnosti za uresničevanja obljube doseganja ogljične nevtralnosti.

Primer Loterije Slovenije

Okoljsko nevtrarno poslovanje in v sklopu tega ničelni ogljični odtis je eden od treh strateških stebrov razvoja podjetja: »Trajnostnostna strategija obsega tri strateške stebre: odgovorno prirejanje iger, etično delovanje in okoljsko nevtrarno poslovanje. Področja trajnostnosti v okviru strateškega fokusa 'Trajnostnostno poslovanje in poročanje' se lotevamo načrtno, poglobljeno in sistematično tudi

v strateškem načrtu družbe do leta 2029. Leta 2023 sprejeta Direktiva EU glede poročanja podjetij o trajnostnosti (Direktiva CSRD) bo od leta 2026 zavezovala tudi nas. Zato poročanje v skladu z ESRS (Evropski standardi za trajnostno poročanje) v prihodnje vidimo kot izziv in priložnost za nadaljnjo krepitev naše družbene vloge in kompetenc za kakovostno in transparentno trajnostno poročanje.»

V sklopu prehodnih načrtov za blažitev podnebnih sprememb nekatera podjetja poročajo o bolj naprednih ciljih naslavljanja podnebnih sprememb. Šest podjetij na primer poroča o zavezah za doseganje ogljične nevtralnosti do leta 2050.

Podjetja, ki obljublajo ogljično nevtralnost do leta 2050

6

Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Plinovodi, d.d., Pošta Slovenije, d.d., Slovenske železnice, d.d., Loterija Slovenije, d.d.

Primer dobre prakse

Zavarovalnica Triglav, d.d.: »Skupina Triglav za opisane cilje še ni določila podrobne metodologije in izbranega scenarija ter ocenila njihove usklajenosti z nacionalnimi, mednarodnimi ali politikami Evropske unije. Prav tako naši okoljski cilji za zdaj niso v celoti osnovani na znanstveno utemeljenih dokazih, vendar proučujemo možnosti za njihovo prihodnjo uskladitev s priznanimi metodologijami. V proces določanja ciljev vključujemo relevantne deležnike, kar je opisano pri postopku ocenjevanja dvojne pomembnosti in v preglednici vključevanja deležnikov. V Skupini Triglav redno spremljamo in poročamo o napredku pri doseganju ciljev, povezanih z blaženjem podnebnih sprememb, ter se zavezujemo k transparentnosti in odgovornosti pri svojih trajnostnih prizadevanjih. V letu 2024 so bile spremembe v metodologiji merjenja ogljičnega odtisa, saj je bila v obsegu 1 vključena podkategorija »ubežne emisije«. Za preostale kazalnike ni bilo sprememb ciljev ali metodologij. V prihodnjih poročevalskih obdobjih se bo Skupina osredotočila na nadaljnje izboljšanje preglednosti ter postopno uvajanje metodoloških pristopov, ki bodo omogočili skladnost z zahtevami ESRS. Skupina Triglav še nima sprejetih ciljev zmanjšanja emisij toplogrednih plinov, temelječih na znanstveno utemeljenih ciljih, ki so usklajeni z omejitvijo globalnega segrevanja na 1,5 °C. Načrt name ravamo sprejeti v prihodnjem obdobju.»

3.2.5. Pritožbeni mehanizem

Kot del prostovoljne zaveze v sklopu NAN so se podjetja zavezala, da bodo vzpostavila pritožbeni mehanizem in o njem komunicirala ter ozaveščala svoje deležnike. Pritožbeni mehanizem je eden ključnih elementov skrbnega pregleda, saj poleg ocene tveganja, ki jo opravi podjetje in ob kateri naj bi se posvetovalo z relevantnimi deležniki, omogoča še en način poročanja deležnikov o možnih tveganjih in kršitvah.

Tako je v skladu s smernicami OECD, UNGP in ESRS pričakovano, da podjetja poročajo o mehanizmih, ki zagotavljajo ali prispevajo k zagotavljanju popravnih sredstev (angl. *remedy*). Pri tem je ključna ustanovitev pritožbenih mehanizmov s strani podjetij. Podjetja morajo poročati, kako sprejemajo pritožbe in kako jih obravnavajo in rešujejo. Ob tem morajo med drugim zagotavljati, da so taki mehanizmi dostopni, varni, transparentni in učinkoviti ter da temeljijo na dialogu s prizadetimi stranmi.

V analiziranih letnih poročilih smo zaznali porast poročanja o pritožbenih mehanizmih, kar nakazuje, da podjetja posvečajo večjo pozornost notranjemu upravljanju tveganj. V poročilih je bilo opisanih osem pritožbenih mehanizmov, vendar se ti v celoti nanašajo le na zaposlene znotraj podjetij in ne vključujejo drugih deležnikov v vrednostni verigi, kot so dobavitelji, pogodbeni delavci ali lokalne skupnosti. Čeprav o pritožbenih mehanizmih poroča več podjetij, pa polovica tistih, ki so podpisala prostovoljno zavezo, o njih še vedno ne poroča.

Podjetja v poročilih navajajo obstoj pritožbenih mehanizmov in kanalov, a jih le redko konkretno opišejo (npr. ali je to elektronski obrazec ali kontaktna oseba ...). Le šest podjetij (Luka Koper, d.d., Slovenske železnice, d.d., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., Telekom Slovenije, d.d., Energija plus, d.d.) poroča o prejetih prijavah. Kadar podjetja poročajo, da so bile prijave neutemeljne, v poročilih večinoma ne navajajo razlogov za to odločitev.

Podjetja, ki poročajo o pritožbenem mehanizmu, ki je jasno povezan s kršenjem človekovih pravic

11

Krka, d.d., Lek, d.d., Luka Koper, d.d., Pošta Slovenije, d.o.o., Slovenske železnice, d.d., Slovenski državni holding, d.d., Zavarovalnica Triglav, d.d., GEN energija, d.o.o., Kontrola zračnega prometa, d.o.o., Telekom Slovenije, d.d., Energija plus, d.o.o.

Primer dobre prakse

Zavarovalnica Triglav, d.d.: »Vsak naznanjen ali zaznan sum kršitve obravnavamo po vnaprej predpisanem postopku, v katerem so zagotovljeni strokovnost, zaupnost in zaščita prijavitelja. Imenovanega imamo zaupnika, na katerega se zaposleni lahko obrnejo v zvezi z domnevnimi kršitvami človekovih pravic, nadlegovanjem, diskriminacijo ali šikaniranjem, zaznanimi v delovnem oziroma poslovnem okolju. Kršitev lahko zaposleni naznanijo tudi po drugih kanalih, npr. nadrejeni osebi, kadrovske službi, prek posebne aplikacije za prijavo sumov kršitev Kodeksa: <https://prevare.triglav.eu/whistleblower/#/zt>. Prijava je v teh primerih lahko tudi anonimna. Naznanitelj je zaščiten pred morebitnimi povračilnimi ravnanji in ima možnost neformalnega reševanja zadeve. V Zavarovalnici kršitve ugotavlja Komisija za ugotavljanje obstoja nezaželenega ravnanja, o postopku pa odloča Senat, ki ga imenuje Komisija. O izsledkih se poroča Skladnosti poslovanja in Službi za upravljanje s tveganji. Skladnost poslovanja je tudi centralna funkcija za vodenje evidence kršitev spoštovanja človekovih pravic na ravni Skupine. V letu 2024 smo zaradi nedopustnih ravnanj v Skupini prejeli 11 prijav, od tega 6 v Zavarovalnici Triglav.«

4. Ključne ugotovitve

I. **Kljub napredku skoraj polovica podjetij še vedno ne poroča o oceni tveganj v svoji vrednostni verigi.**

Na področju ocene tveganj v vrednostni verigi je bil zaznan določen napredek, vendar večina podjetij še vedno ne zajema celotne verige, temveč se osredotoča predvsem na dele organizacije, ki so neposredno povezani z njenim poslovanjem (matična družba, skupina ali podružnice). Napredek je opazen predvsem pri devetih podjetjih, ki so v svoja letna poročila že vključila poročanje, skladno z zahtevami standardov ESRS in direktive CSRD.

Poročanje o izvajanju skrbnega pregleda pri dobaviteljih praviloma še ni vzpostavljeno, kar kaže na potrebo po dodatnem razvoju pristopov k celostnemu obvladovanju vplivov v vrednostni verigi. V analizi je bilo ugotovljeno, da se posamezne človekove pravice obravnavajo različno glede na položaj deležnikov v poslovnih procesih. Pravica do varovanja osebnih podatkov, ki jo določata Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2) in Splošna uredba EU o varstvu podatkov (GDPR), mora biti formalno zagotovljena vsem deležnikom – zaposlenim, poslovnim partnerjem, dobaviteljem in strankam – vendar se v praksi nadzor nad njenim izvajanjem pogosto omejuje na notranje postopke podjetja. Nasprotno pa je pravica do varnosti in zdravja pri delu, ki je opredeljena v Zakonu o varnosti in zdravju pri delu (ZVZD-1), večinoma predmet spremljanja le za zaposlene v matični družbi in njenih podružnicah, medtem ko se manj pogosto nanaša na delavce v širši dobavni verigi. Kljub temu, da ZVZD-1 od podjetij tega ne zahteva, je kot del skrbnega pregleda v skladu s smernicami UNGP in OECD treba oceniti tveganje za kršitve pravice do varnosti in zdravja na delovnem mestu tudi širše, v svoji vrednostni verigi.

II. **Podjetja natančneje poročajo o svojih vplivih in tveganjih na področju varstva okolja in podnebnih sprememb kot o vplivih na človekove pravice.**

Analiza poročil je pokazala, da so podjetja pri poročanju o vplivih na okolje bistveno natančnejša in vsebinsko bolj poglobljena kot pri poročanju o vplivih na človekove pravice. Opazen je pomemben napredek pri poročanju o vseh treh obsegih okoljskih vplivov (neposredni, posredni in širši vplivi), zlasti pri podjetjih, ki že poročajo skladno z standardi ESRS.

Napredek na področju poročanja o človekovih pravicah smo sicer zaznali, a je manj izrazit. V večini primerov podjetja še vedno dajejo prednost okoljskim vidikom trajnostnega poslovanja, medtem ko človekovim pravicam namenjajo manj pozornosti. Pozitivno je zaznana vključitev **nove pravice – pravice do odklopa**, ki jo opredeljuje slovenska delovnopravna zakonodaja. Hkrati pa ta napredek kaže na pomen vzpostavljanja zakonskih obvez, saj so podjetja nanje veliko bolj odzivna kot v primeru prostovoljnih zavez.

Ob tem večina izmed analiziranih podjetij še vedno ne vključuje vseh štirih prioritarnih nalog, navedenih v NAN. Najmanj obravnavano področje ostaja

preprečevanje trgovine z ljudmi, ki ga v svojih letnih poročilih izrecno omenjajo le štiri organizacije.

Po drugi strani skoraj vsa podjetja v svojih poročilih obravnavajo **varstvo okolja, ohranjanje narave in trajnostni razvoj**, kar kaže na višjo stopnjo ozaveščenosti in napredka na tem področju. Le eno podjetje teh vsebin sploh ni vključilo.

III. Pritožbeni mehanizmi v podjetjih še vedno niso standardni element poročil

Kljub napredku v primerjavi s lanskimi poročili je analiza pokazala, da le omejeno število podjetij sistematično poroča o vzpostavitvi in delovanju pritožbenih mehanizmov, ki so ključni element skrbnega pregleda na področju človekovih pravic in okolja. Med njimi jih šest vključuje tudi podatke o številu prejetih prijav.

Splošno gledano so pritožbeni mehanizmi v slovenskih podjetjih še vedno obravnavani predvsem kot notranje orodje za delovne spore, ne pa kot celovit sistem za varstvo človekovih pravic v širši vrednostni verigi. Za dosego skladnosti z načeli skrbnega pregleda po smernicah OECD in ZN bo treba razširiti njihov obseg, izboljšati dostopnost ter zagotoviti večjo transparentnost pri poročanju o prejetih in obravnavanih prijavah.

Odsotnost poročanja o pritožbenih mehanizmih nakazuje, da številna podjetja še niso v celoti razvila formaliziranih postopkov za obravnavo pritožb. To zmanjšuje možnost učinkovitega odzivanja na kršitve in učenje iz ugotovljenih primerov. Potrebna je uvedba jasnih, dostopnih in zaupnih pritožbenih poti, skladnih z načeli NAN ter mednarodnimi smernicami UNGP in OECD.

IV. Podjetja bolj strukturirano poročajo o aktivnostih za blaženje podnebnih sprememb

Analiza je pokazala, da se je poročanje slovenskih podjetij o podnebnih spremembah in načrtih za podnebni prehod v zadnjih letih občutno izboljšalo. Devet podjetij že razkriva načrt za podnebni prehod, kar pomeni, da vsaj delno prikazujejo, kako bodo uskladila svojo strategijo z omejitvijo globalnega segrevanja na 1,5 °C in ciljem EU o podnebni nevtralnosti do leta 2050. Obenem je poročanje o emisijah obsega 1 in 2 postalo skoraj standardna praksa, močno pa se je povečalo tudi vključevanje obsega 3 (posredne emisije v vrednostni verigi) – s štirih podjetij v letu 2023 na enajst v letu 2024.

Kljub napredku je pomembno poudariti, da je analiza preverjala le poročanje o teh načrtih, ne pa tudi njihove vsebine ter dejanskih učinkov na blaženje podnebnih sprememb.

5. Ocena napredka

V primerjavi s predhodnimi leti je bila splošna kakovost letnih poročil na področju vplivov in tveganj za človekove pravice in okolje za finančno leto 2024 bistveno boljša. Več kot polovica (devet podjetij) že poroča v skladu s standardi ESRS in direktivo CSRD oziroma so začela uporabljati te standarde, pri čemer svoje poročanje še nadgrajujejo, zaradi česar se je kakovost poročil precej povečala. Opazna je povezava med poročanjem podjetij v skladu s standardi ESRS ter boljšo in bolj jasno vsebino, povezano s prostovoljno zavezo NAN.

Vsa podjetja, ki so poročala po ESRS, so izvedla analizo dvojne pomembnosti, kar pomeni, da trajnostne teme presojujejo z dveh vidikov: finančne pomembnosti, ki ocenjuje, kako okoljska in družbena tveganja vplivajo na poslovanje, ter pomembnosti vpliva, ki meri, kakšen vpliv ima podjetje na okolje, družbo in ljudi, ne glede na finančne posledice. Opazen je tudi napredek v razumevanju skrbnega pregleda na področju človekovih pravic, še izrazitejši pa je na področju varovanja okolja, kjer podjetja ocenjujejo vplive svojega delovanja po vseh treh obsegih emisij toplogrednih plinov. Nekatera poročila smo letos ocenili kot manj kakovostna, kar pa je povezano tudi s splošnim dvigom kakovosti poročanja.

PODJETJE	Kakovost poročanja o ČP 2021	Kakovost poročanja o ČP 2022	Kakovost poročanja o ČP 2023	Kakovost poročanja o ČP 2024	Napredek v primerjavi s preteklim letom	Vsaj delno poročanje po ESRS in CSRD
BTC, d.d.					↓	ne
Krka, d.d.					↑	da
Lek, d.d. (kot del skupine)					–	da
Luka Koper, d.d.					–	da
Plinovodi, d.o.o.					↓	ne
Pošta Slovenije, d.o.o.					–	da
Slovenske železnice, d.o.o.					↑	da
Slovenski državni holding, d.d.					↑	da
Vzajemna, d.v.z.					↓	ne

Zavarovalnica Triglav, d.d.					–	da
SID banka, d.d.					–	ne
Telekom Slovenije, d.d.	N/A				↑	da
GEN energija, d.o.o.	N/A				↑	da
Komunala Slovenj Gradec, d.o.o.	N/A	N/A			↓	ne
Triglav, zdravstvena zavarovalnica, d.d.	N/A			prenehala obstajati		
Kontrola zračnega prometa, d.o.o.	N/A				↓	ne
Energija plus, d.o.o. (kot del skupine HSE)	N/A	N/A	N/A			da
Loterija Slovenije, d.d.	N/A	N/A	N/A			ne

6. Zaključek in priporočila

Čeprav je trajnostno poročanje danes že nujen del letnih poročil, se v praksi še prepogosto opira na splošne, nepreverljive izjave, ki niso podkrepjene z merljivimi izsledki, poglobljenimi analizami ali konkretnimi ukrepi, ki bi nakazovali resničen premik v trajnostnem upravljanju.

Analiza jasno kaže, da prostovoljne zaveze, ne glede na dobre namene, ne morejo nadomestiti učinka dobro zasnovane zakonodaje – kar potrjuje tudi občutno izboljšanje kakovosti poročanja ter razumevanja vplivov na okolje in človekove pravice po uvedbi standardov ESRS in CSRD. Analiza potrjuje, da je prav jasen pravni okvir tisti, ki podjetja spodbuja k bolj odgovornemu, podatkovno podprtemu in dolgoročno usmerjenemu delovanju.

I. **Potreben je nadaljnji sistematičen razvoj razumevanja skrbnega pregleda**

Potreben je nadaljnji sistematičen razvoj razumevanja skrbnega pregleda, ki bi vključeval vse deležnike in celotno verigo vrednosti, ter vzpostavitev celovitega pristopa k spoštovanju človekovih pravic v gospodarstvu, skladno z načeli Nacionalnega akcijskega načrta. Veliko prostora za napredek je predvsem na področjih boljšega vključevanja deležnikov ter ocene tveganja za kršitve tudi pri deležnikih, ki niso zaposleni v matični družbi in hčerinskih podjetjih ter podružnicah.

II. **Potrebno je bolj sistematično vključevanje človekovih pravic v vse ravni trajnostnega poročanja**

Raven poročanja o okoljskih vplivih podjetij je precej višja kot v prejšnjih letih. Močno se je povečalo zavedanje o neposrednih in posrednih vplivih na podnebne spremembe, kot je razvidno iz poročanja o emisijah toplogrednih plinov v obsegih 1, 2 in 3. Drugače pa je z oceno tveganja za kršitve človekovih pravic. V večini poročil je namreč to tveganje še vedno omejeno na varovanje človekovih pravic, ki so opredeljene z zakonodajo (varnost pri delu, varovanje osebnih podatkov, nediskriminacija in po novem tudi pravica do odklopa). Ti podatki kažejo na potrebo po boljšem razumevanju in vključevanju človekovih pravic v vse ravni trajnostnega poročanja podjetij.

III. **Potrebna je uvedba jasnih, dostopnih in zaupnih pritožbenih poti, skladno z načeli NAN in mednarodnimi standardi**

Nizka stopnja poročanja o pritožbenih mehanizmi nakazuje, da številna podjetja še niso v celoti razvila formaliziranih postopkov za obravnavo pritožb, kar zmanjšuje možnost učinkovitega odzivanja na kršitve in učenja na podlagi ugotovljenih primerov. Uvedba jasnih, dostopnih in zaupnih pritožbenih poti, skladno z načeli NAN in mednarodnimi smernicami OECD ter ZN o poslovanju in človekovih

pravicah, bi pomembno prispevala k okrepitvi integritete in zaupanja v delovanje podjetij.

IV. Več podjetij bi moralo strukturirano pristopiti k obravnavanju vpliva na podnebne spremembe

Slovenska podjetja bi morala bistveno okrepiti svoje podnebne zaveze ter uskladiti ambicioznost z evropskimi standardi. Zakonodaja, zlasti standardi ESRS in direktiva CSRD, že jasno določa, kako naj bo videti celovit in verodostojen načrt za prehod na neto ničelne emisije – z opredeljenimi cilji, merili uspešnosti, časovnimi okviri, finančnimi ocenami ter ukrepi za zmanjševanje emisij v celotni vrednostni verigi. Priporočljivo je, da ključne elemente teh standardov prevzamejo tudi podjetja, ki še niso zavezana poročanju po ESRS in CSRD, saj omogočajo pregledno, primerljivo in dolgoročno usmerjeno upravljanje podnebnih tveganj in priložnosti.

Poleg tega morajo podjetja zagotoviti popolno in pregledno poročanje o emisijah toplogrednih plinov v vseh treh obsegih (1, 2 in 3), saj brez vključitve posrednih emisij iz vrednostne verige ni mogoče realno oceniti okoljskega odtisa niti učinkovito načrtovati prehoda. Sprejemanje teh praks omogoča bolj informirano odločanje podjetij o svojem poslovanju, zagotavlja večje zaupanje deležnikov in krepi konkurenčnost podjetij v evropskem prostoru.

V. Z zakonodajnimi zahtevami se je poročanje podjetij bistveno izboljšalo v primerjavi s poročanjem na podlagi prostovoljnih zavez.

Prve tri analize letnih poročil podjetij, ki so podpisala prostovoljno zavezo, so pokazale, da prostovoljna zaveza k izvajanju skrbnega pregleda ni vodila k bistvenim spremembam v poslovanju. To potrjuje tudi pričujoča, četrta analiza, ki kaže na pomembno izboljšanje poročanja v letu, ko so nekatera podjetja že zakonsko obvezana slediti enotnim standardi ESRS.

Zato je ključno, da v Sloveniji sprejmemo ambiciozno zakonodajo na področju skrbnega pregleda v podjetjih glede trajnosti.

Potrebna je tudi posodobitev Zaveze k spoštovanju človekovih pravic v gospodarstvu. Analize poročanja podjetij, ki so podpisala prostovoljno zavezo, kažejo, da ta brez nadzora ne zagotavlja napredka in lahko služi kot orodje za zeleno zavajanje, saj se podjetja nanjo sklicujejo brez konkretnih aktivnosti.

Smernice UNGP prepoznavajo dolžnost držav, da zagotavlja spoštovanje človekovih pravic tudi v gospodarstvu. Poleg tega pa bo v prihodnjih letih v slovenski pravni red prenesena Direktiva o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnosti (CSDDD), ki še dodatno razdeljuje odgovornost podjetij, tudi slovenskih, na področju varovanja človekovih pravic v globalnih vrednostnih verigah, ter dolžnosti države. V luči prihajajočih zakonodajnih sprememb in ugotovitev pričujoče analize, bi bilo smiselno posodobiti Nacionalni akcijski načrt za človekove pravice v gospodarstvu.

Priloga I:

Podpisniki zaveze k spoštovanju človekovih pravic po letu podpisa

1	BTC, d.d.	31.5.2019	30.5.2022
2	Krka, d.d.	31.5.2019	30.5.2022
3	Lek, d.d.	31.5.2019	30.5.2022
4	Luka Koper, d.d.	31.5.2019	30.5.2022
5	Plinovodi, d.o.o.	31.5.2019	30.5.2022
6	Pošta Slovenije, d.o.o.	31.5.2019	30.5.2022
7	Slovenske železnice d.o.o.	31.5.2019	30.5.2022
8	Slovenski državni holding, d.d.	31.5.2019	30.5.2022
9	Vzajemna, d.v.z.	31.5.2019	30.5.2022
10	Zavarovalnica Triglav, d.d.	31.5.2019	30.5.2022
11	SID banka, d.d.	16.7.2019	15.7.2022
12	Telekom Slovenije, d.d.	28.1.2020	27.1.2023
13	GEN energija d.o.o.	26.8.2020	26.8.2023
14	Komunala Slovenj Gradec d.o.o.	28.9.2020	28.9.2023
15	Triglav, zdravstvena zavarovalnica, d.d.	9.10.2020	9.10.2023
16	Kontrola zračnega prometa d.o.o.	29.12.2020	29.12.2023
17	Energija plus d.o.o.	5.1.2021	5.1.2024
18	Loterija Slovenije d.d.	23.3.2021	22.3.2024
19	B+N SL Facility Services d.o.o.	29.3.2022	28.3.2025
20	ORO d.o.o.	18.4.2022	17.4.2025
21	Elektro Ljubljana d.d.	17.8.2022	16.8.2025
22	DRI upravljanje investicij d.o.o.	27.12.2022	26.12.2025
23	NLB d.d.	3.1.2023	2.1.2026
24	Elektro Celje d.d.	20.3.2023	19.3.2026
25	Elektro Gorenjska d.d.	30.3.2023	29.3.2026
26	Elektro Primorska d.d.	31.3.2023	30.3.2026
27	Uradni list	8.5.2023	7.5.2026
28	Elektro Maribor d.d.	2.10.2023	1.10.2026
29	Kapitalska družba PIZ d.d.	25.10.2023	24.10.2026
30	Novartis d.o.o.	23.1.2024	22.1.2027
31	EOS KSI d.o.o.	29.5.2024	29.5.2027
32	Lesoteka trgovine d.o.o.	6.2.2025	6.2.2028

/ Priloga II:

Vprašalnik za ocenjevanje letnih poročil

I. SPLOŠNA VPRAŠANJA O TRAJNOSTNEM POROČANJU IN POROČANJU O ČLOVEKOVIH PRAVICAH IN OKOLJU

1.	Poročanje o TRAJNOSTNEMU RAZVOJU in človekovih pravicah
1.1.	So bili pri poročanju uporabljeni kakšni standardi ali smernice poročanja? (npr. UNGP, OECD)
1.2.	Je organizacija poročala po CSRD?
1.3.	Je organizacija omenila spoštovanje človekovih pravic in varovanja okolja pri svojem poslovanju kot del Zaveze o spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju (NAN)?
1.4.	Kje in kako široko so bile človekove pravice predstavljene v poročilu?

II. OPIS PROCESA SKRBNEGA PREGLEDA IN VREDNOSTNA VERIGA

2.	Ocena dvojne pomembnosti
2.1.	Ali organizacije opiše proces, kako so ocenili dvojno pomembnost?
2.2.	Ali organizacija poroča, da vključuje celotno vrednostno verigo v oceno dvojne pomembnosti?
2.3.	Uporaba meril za resnost in verjetnost pri oceni dvojne pomembnosti
2.4.	Ali organizacija oceno pomembnosti negativnega vpliva temelji na postopku skrbnega pregleda?
2.5.	Vključevanje deležnikov v oceno dvojne pomembnosti?
3.	Ali je bil opravljen in predstavljen proces skrbnega pregleda za identifikacijo negativnih vplivov?
3.1.	Ali organizacija trdi, da je izvedla skrbni pregled?
3.2.	Kako organizacija izvaja skrbni pregled?
3.3.	Ali organizacija v izvedbo skrbnega pregleda vključuje prizadete deležnike?
3.4.	Kako organizacija v skrbni pregled vključuje deležnike?
3.5.	Ali organizacija poroča o vzpostavljenih pritožbenih mehanizmih?
3.5.1.	Ali organizacija opiše pritožbeni mehanizem in kako je dostopen prizadetim deležnikom?
3.5.2.	Ali organizacija poroča, da je pritožbeni mehanizem v skladu z UNGP standardom (dostopen, pravičen, predvidljiv, legitimen, transparenten in usklajen s pravicami)
3.5.3.	Ali organizacija poroča, da spodbuja vzpostavitev pritožbenih mehanizmov v njihovih vrednostnih verigah?
3.6.	Ali (in kako) organizacija ocenjuje uspešnost aktivnosti za preprečevanje, naslavljanje in popravilo negativnih vplivov?

III. POROČANJE O PREDNOSTNIH NALOGAH NAN IN SPECIFIČNIH ČLOVEKOVIH PRAVICAH

4.	Ali organizacija poroča o specifičnih prednostnih nalogah NAN?
4.1.	preprečevanje diskriminacije in neenakosti ter promocija enakih možnosti
4.2.	promocija in varstvo temeljnih delavskih pravic, tudi v transnacionalnih podjetjih oziroma v celotni proizvodni verigi
4.3.	preprečevanje trgovine z ljudmi in boj proti njej
4.4.	varstvo okolja, ohranjanje narave in trajnostni razvoj
5.	Ali organizacija poroča o specifičnih človekovih pravicah, ki niso prioriteta NAN?
	človekova pravica 1
	človekova pravica 2
	človekova pravica 3

IV. POROČANJE O PODNEBNIH SPREMEMBAH

6.	Kakšne so podnebne zaveze podjetja?
6.1.	Ogljično nevtralna organizacija (net-zero)
6.2.	Druge zaveze za doseganje ogljične nevtralnosti
6.3.	Nejasne zaveze za doseganje ogljične nevtralnosti
6.4.	Ali so zaveze podprte z načrtom za prehod v ogljično nevtralnost?
7.	Poročanje organizacije o emisijah TGP
	Poročanje o scope 1 emisijah
	Poročanje o scope 2 emisijah
	poročanje o scope 3 emisijah

Analiza poročanja slovenskih podjetij o skrbnem pregledu na področju človekovih pravic in okolja

Analiza letnih poročil podpisnikov Zaveze k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju, pripravljena na podlagi nacionalnega akcijskega načrta za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu

Avtorici: Živa Lopatič, Elena Lunder

Uredila: Živa Kavka Gobbo

Izdajatelj: Focus, društvo za sonaraven razvoj

Sedež: Maurerjeva 7, Ljubljana

Pisarna: Trubarjeva 50, Ljubljana

Telefon: +386 1 515 40 80

info@focus.si

www.focus.si

Oblikovanje: Luka Pajntar, kaloop.si

Publikacija je brezplačna.

Publikacija je v elektronski obliki dostopna na povezavi <https://focus.si/publikacija/analiza-letnih-porocil-podpisnikov-zaveze-k-spostovanju-clovekovih-pravic-pri-poslovanju/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI](https://cobiss.si)-ID [260315395](https://cobiss.si/260315395)

ISBN 978-961-96933-6-0 (PDF)

